

ŁUKASZ ĆWIKŁA¹

Uniwersytet Łódzki
Wydział Filozoficzno-Historyczny
Katedra Historii Średniowiecznej
ORCID: 0000-0002-3564-7838

PRUSOWIE I ICH SĄSIEDZI, CZYLI Z BADAŃ NAD ROZSIEDLENIEM RODOWYM SZLACHTY POWIATU BRZEZIŃSKIEGO (CZĘŚĆ POŁUDNIOWA) DO POCZĄTKU XVI W., CZ. 1

The Prussians and their neighbours; from studies on the ancestral settlement of the nobility of the Brzeziny district (southern part) to the early 16th century, part 1

Abstract

This article provides an overview of the ancestral settlement of the nobility in the southern part of the former Brzeziny district until the beginning of the 16th century. Based on heraldic and court records as well as source material, the most important noble families were reviewed, taking into account their affiliation to specific coats of arms. In the course of this study, it was possible to identify such noble families as the Awdaniec and Bielina.

Keywords: noble property, family settlement, the nobility, Brzeziny district, genealogy

Abstrakt

Niniejszy artykuł stanowi przegląd rozsiedlenia rodowego szlachty w południowej części dawnego powiatu brzezińskiego do początku XVI w. W oparciu o zapiski heraldyczne i sądowe oraz materiał źródłowy dokonano przeglądu najważniejszych rodzin szlacheckich z uwzględnieniem ich przynależności do konkretnych herbów. W toku niniejszych studiów udało się zidentyfikować takie rody szlacheckie, jak Awdañcy oraz Bielinowie.

Słowa kluczowe: własność szlachecka, rozsiedlenie rodowe, szlachta, powiat brzeziński, genealogia

¹ Łukasz Ćwikła – adiunkt w Katedrze Historii Średniowiecznej w Instytucie Historii Wydziału Filozoficzno-Historycznego w Łodzi. Prowadzi badania nad osadnictwem i strukturą własności ziemskiej w Łęczyckiem i Sieradzkim oraz społeczeństwem szlacheckim w późnym średniowieczu. E-mail: lukasz.cwikla@uni.lodz.pl.

W ostatnich latach popularne stały się badania nad rodami szlacheckimi w średniowiecznej Polsce, które wciąż wzbudzają zainteresowanie historyków. Zakres podejmowanych przedsięwzięć badawczych obejmuje szerokie spektrum problemowe, gdyż koncentruje się wokół rozsiedlenia rodowego, powiązań genealogicznych, stanu majątkowego oraz szeroko rozumianej pozycji politycznej i znaczenia w Kościele *nobiles*. Mimo szeregu naukowych monografii oraz drobniejszych przyczynkarskich prac, postulat dalszego badania dziejów i funkcjonowania rozmaitych rodów wydaje się być wciąż aktualny, gdyż stan wiedzy na ich temat nie jest do końca zadowalający. Wynika to zapewne z kilku powodów. Po pierwsze, badania nad stanem szlacheckim wymagają żmudnej pracy w związku z kwerendą w księgach ziemskich i grodzkich, które stanowią dla badaczy podstawowe źródło wiedzy o szlachcie osiadłej w danej ziemi. Po drugie, często bardzo trudno określić – dotyczy to przede wszystkim tzw. drobiazgu szlacheckiego – przynależność herbową, a jeśli wziąć pod uwagę rozdrobnienie własności w danej miejscowości, dostarcza to dodatkowych trudności, gdyż z danej wsi mogło pisać się kilka osób posługujących się różnymi znakami herbowymi, często mogących nosić te same zresztą imiona. Patrząc na problem z tej właśnie perspektywy, w wielu przypadkach niemożliwe jest pełne odtworzenie powiązań genealogicznych, czy też precyzyjne przypisanie posesjonatom właściwego im klejnotu. Nie zmienia to jednak faktu, że należy podejmować badania mające na celu identyfikację szlacheckich gniazd rodowych.

Celem niniejszego artykułu jest identyfikacja i opisanie siedzib rodowych szlachty znajdującej się w południowej części dawnego powiatu brzezińskiego (woj. łęczyckie) w okresie średniowiecza i wczesnonowożytnym. Wybór obszaru poszukiwań podyktowany jest sporym skupiskiem heraldycznego (sztucznego) rodu Prusów na tym właśnie terytorium, który doczekał się już swojej monografii². W związku z faktem, że znakomita część tych gniazd znajdowała się nad rzeką Wolborką, która swoim korytem rozgraniczała dawne ziemie łęczycką i sieradzką, w sferze zainteresowania znajdują się także sąsiednie obszary wchodzące już w skład powiatu piotrkowskiego, który pod względem administracyjnym należał do dawnego województwa sieradzkiego. Przypomnieć należy, że po drugiej stronie Wolborki znajdował się Lubiatów, stanowiący siedzibę rodziny Lubiatowskich herbu Prus II. W związku z dosyć licznie występującymi na omawianym terytorium rodzinami z rodu Prusów, warto przyjrzeć się także innej szlachcie sąsiadującej z potomkami bałtyckich przybyszów, co stanowi niewątpliwy przyczynek do dalszych pogłębionych badań nad stanem szlacheckim w powiecie brzezińskim, ale także piotrkowskim, choć z większym wskazaniem na ten pierwszy. Nim jednak przyjdzie prześledzić rozsiedlenie rodowe, należy w pierwszej kolejności przypomnieć główne punkty osadnicze tego rodu.

Jak zasygnalizowano wyżej, Prusowie osiedlili się nad Wolborką, tworząc zwarty klucz miejscowości, w których posiadali swoje dobra³. Zacząć wypada od najważniejszego ich ośrodka, czyli Będkowa, z którego pisał się Mikołaj, protoplasta rodziny Spinków vel Wspinków herbu Wilczekosy, czyli Prus II. Jego żoną była Dorota, siostra Dzierżysława Tłuka ze

² Ł. Ćwikła, *Ród Prusów w Łęczyckiem, Sieradzkim i Sandomierskiem do XVI wieku. Rozsiedlenie – majątki – kariery*, Łódź 2019, ss. 250.

³ Idem, *Osadnictwo pruskie w Polsce Centralnej. Szlachta herbu Prus nad Wolborką i Moszczenicą w XIV-XV wieku*, w: *Homini, qui in honore fuit. Księga pamiątkowa poświęcona śp. Profesorowi Grzegorzowi Białuńskiemu*, red. A. Dobrosielska, A. Pluskowski, S. Szczepański, Olsztyn 2020, s. 214-218.

Strykowa herbu Jastrzębiec o zawołaniu Łazęka⁴, z którą miał trzech synów: Piotra, Adama i Mikołaja. Warto tylko dodać, że wspomniany Piotr znany był w źródłach od 1399 r. i pieczętował się herbem Moszczenica⁵. W bliskim sąsiedztwie Będkowa, który w 1453 r. został podniesiony do rangi miasta przez Kazimierza Jagiellończyka⁶, znaleźć można ponadto inne gniazda szlachty herby Prus, a mianowicie Gutków⁷, Olszowę⁸, Rosochę⁹, Zacharz¹⁰, a także wspomniany wyżej Lubiaków, leżący po drugiej stronie Wolborki. Warto zauważyć, że w rodzinie Lubiaków odnotowuje się podobne zjawisko, jak w przypadku Wspinków z Będkowa, czyli posługiwanie się imieniem Mikołaj – może ze względu na protoplastów rodu – w każdym pokoleniu¹¹. Pierwszy znany Mikołaj z Lubiaków został poświęcony w 1399 r. w dokumencie dotyczącym likwidacji sporu o jezioro Brdowskie na Kujawach¹².

⁴ Dzierżawca Tłuk był w latach 1386-1396 skarbnikiem łęczyckim, a następnie w latach 1397-1406 sprawował urząd podsejki łęczyckiego – *Urzednicy łęczyccy, sieradzcy i wieluniacy XIII-XV wieku. Spisy* (dalej: Urz.II/1), oprac. J. Bieniak, A. Szymczakowa, red. A. Gąsiorowski, Wrocław 1985, nr 318, 252.

⁵ T. Nowak, *Własność ziemiska w ziemi łęczyckiej w czasach Władysława Jagiełły*, Łódź 2003, s. 456; *Nieznanne zapiski heraldyczne średniowieczne, głównie sieradzkie*, zebrał S. Łąguta, wyd. F. Piekosiński, Kraków 1898, s. 3, nr 22: „Petrasius de Bandcowo de suo clenodio Moszczenica”. Szeroko na temat Wspinków z Będkowa zob. J. Szymczak, *Śladem Wspinków herbu Wilczekosy, czyli Prus II*, „Herald”, 1991, nr 3-4, s. 11-17; idem, *Epigrafika w służbie genealogii. O początkach Wspinków z Będkowa*, w: *Discernere vera ac falsa. Prace ofiarowane Józefowi Szymańskiemu w sześćdziesiątą rocznicę urodzin*, Lublin 1992, s. 303-313; idem, *Tenentariusze dóbr pabianickich kapituły krakowskiej (do końca XV w.)*, „Pabianiciana”, 1992, t. 1, s. 27-29; idem, *Dział rodzinny Wspinków z Będkowa w 1464 roku*, „Prace Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Częstochowie”. *Prace ofiarowane jubileuszowo Profesorowi Aleksandrowi Świeżawskiemu*, „Zeszyty Historyczne”, 1994 (1995), z. 2, s. 155-160; idem, *Piotr Wspinek z Będkowa. Przedsiębiorczy gospodarz i administrator dóbr pabianickich kapituły krakowskiej w drugiej połowie XV wieku*, w: *Ludzie. Kościół. Wierzenia. Studia z dziejów kultury i społeczeństwa Europy Środkowej (średniowiecze – wczesna epoka nowożytna)*, Warszawa 2001, s. 543-551; A. Szymczakowa, J. Szymczak, *Legaty testamentowe kanonika krakowskiego Adama z Będkowa z 1451 roku dla rodziny*, „Annales Academiae Paedagogicae Cracoviensis”, Folia 21, *Studia Historica* III, 2004, *Księga jubileuszowa Profesora Feliksa Kiryka*, red. A. Jureczko, F. Leśniak, Z. Noga, s. 421-429; idem, *O Wspinkach z Będkowa i podziale ich majątku w 1464 r. raz jeszcze*, „Rocznik Łódzki”, 2016, t. 64, s. 59-79; Ł. Ćwikła, *Piotr III Wspinek z Będkowa starostą uniejowskim w 1493 roku*, „Rocznik Łódzki”, 2016, t. 64, s. 213-220; idem, *W sprawie daty śmierci kasztelana brzezińskiego Piotra (III) Wspinka z Będkowa w 1521 roku*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Historica”, 2018, t. 100, s. 31-43.

⁶ Archiwum Państwowe w Łodzi, Akta Rządu Gubernialnego Piotrkowskiego, sygn. 48, k. 15.

⁷ Z Gutkowa wywodziła się rodzina Gutkowskich h. Prus II, w której należy wyróżnić 2 linie. Z jednej z nich, zapoczątkowanej przez Jana z Gutkowa (zm. 1476), wywodzili się późniejsi Olszowscy, a z drugiej, której najwcześniejszym znanym przedstawicielem był Adam (zm. 1481) – Wilkucy.

⁸ Miejscowości Gutków oraz Olszowa nie były znane J. Chwalibąnskiej (*Ród Prusów w wiekach średnich*, Toruń 1948, s. 75-80) jako gniazda szlachty herbu Prus w Łęczyckiem, toteż autorka nie wymieniła ich w swojej monografii. Warto jednak podkreślić, że początkowo Olszowa wchodziła w skład własności ziemskiej rodu Bielinów i dopiero poprzez ożenek z jedną z przedstawicielek tego rodu Prusowie weszli w jej posiadanie, o czym szczegółowo w dalszej części niniejszego artykułu.

⁹ W 1413 r. został odnotowany Jan z Rosochy, który należał do szlachty herbu Wilczekosy – zob. A. Gieysztor, *Fragmety zapisek herbowych piotrkowskich i radomskich województwa sieradzkiego XIV i XV w.*, „Przegląd Historyczny”, 1948, t. 37, s. 391, nr 79.

¹⁰ Zacharz należał do szlachty pieczętującej się herbem Wilczekosy. W 1407 r. na liście studentów Uniwersytetu Krakowskiego znalazł się Mikołaj, syn Piotra Kamockiego z Zacharza. Ponadto z tej miejscowości pisali się bracia Paweł (Paszek) oraz Jakub, który był wzmiankowany od 1416 r. – zob. *Metryka Uniwersytetu Krakowskiego z lat 1400-1508*, wyd. A. Gąsiorowski, T. Jurek, I. Skierska, przy współpracy R. Grzesika, t. 1, Kraków 2004, s. 65; T. Nowak, *Własność ziemiska...*, op. cit., s. 456; *Nieznanne zapiski heraldyczne średniowieczne...*, op. cit., nr 77.

¹¹ Zob. J. Szymczak, *O Wspinkach z Będkowa...*, op. cit., s. 62.

¹² *Zbiór dokumentów zakonu OO. Paulinów w Polsce*, z. 1: *1328-1464*, oprac. J. Fijałek, Kraków 1938, nr 44: „Nicolao herede de Lubetowo”; zob. S. Zajączkowski, S.M. Zajączkowski, *Materiały do słownika geograficzno-historycznego dawnych ziem łęczyckiej i sieradzkiej do 1400 roku*, cz. 1, Łódź 1966, s. 167.

Możliwe, że należał on do tego samego pokolenia, które reprezentował przywołany już Mikołaj z Będkowa, ale istnieje wszakże jeszcze jedna możliwość w tym względzie. Być może dziedzic z Lubiatowa reprezentował kolejne już pokolenie, do którego należeli Piotr, Adam i Mikołaj II z Będkowa. Faktem natomiast jest, że pod 1429 r. w źródłach odnotowano Mikołaja Lubiatowskiego, który uzyskał poręcznie w wysokości 200 grzywien od Mikołaja i Stanisława z Woźnik¹³. Nie jest jednak pewne, czy można go utożsamiać z Mikołajem z Lubiatowa wzmiankowanym pod koniec XIV w.

Poza heraldycznymi Prusami na pierwszy plan wysunął się ród Bielinów, którego przedstawiciele dziedziczyli w szeregu okolicznych miejscowości¹⁴. Zacząć wypada od dziedziców z **Drzazgowej Woli**. Na przełomie XIV-XV w. właścicielem tej wsi był Ścibor, który posiadał również pobliską Olszowę. Miał trzech synów: Michała, Waclawa oraz Wojciecha¹⁵. Ten krąg rodzinny wydaje się być szczególnie interesujący, gdyż jego przedstawicielka skoligaciła się z Gutkowskimi herbu Prus II. Mowa o Dorocie, wnuczce Ścibora z Drzazgowej Woli, córce Wojciecha. Była ona żoną Jana z Gutkowa, za którą otrzymał 50 grzywien z tytułu jej posagu, zapisując małżonce łączną kwotę 100 grzywien oprawy posagowo-wiennej na połowie swoich dóbr w Gutkowie¹⁶. W tym samym roku jej ojciec, czyli wspomniany Wojciech, wypłacił zięciowi Janowi kwotę 44 grzywien z tytułu długu¹⁷. Poprzez ten mariaż Jan z Gutkowa wszedł w posiadanie dóbr w Olszowie i od tej pory zaczął pisać się z tej miejscowości¹⁸. Warto wspomnieć również o Piotrze z Drzazgowej Woli, który był bratem Doroty. W 1476 r. siostra (wówczas już jako wdowa po Janie) wzięła od niego w zastaw dwie łąki w Olszowie za kwotę 5 grzywien¹⁹. Trzy lata później Piotr był jednym z rozjemców w sporze między Piotrem Wspinkiem z Będkowa, prepozytem krakowskim, Adamem z Gutkowa z jednej strony, a Janem Rudnickim, Stanisławem z Brudaków i Wojciechem z Gutkowa z drugiej²⁰. Z kolei w 1480 r. Piotr wykupił łąn zastawiony w Olszowie w ręk Adama z Gutkowa herbu Prus II za 10 grzywien i został przez niego skwitowany²¹.

Jest faktem bezspornym, że jedną z najważniejszych siedzib tego rodu była **Bielina**²², należąca do dziedziców z **Sangrodza**. W Bielinie, ale również w Sangrodzu, znaleźć można

¹³ Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie (dalej: AGAD), Księgi grodzkie sieradzkie, ks. 6, k. 143v. We dług wszelkiego prawdopodobieństwa może tutaj chodzić o Woźniki znajdujące się w ziemi sieradzkiej, powiecie piotrkowskim, parafii Bogdanów – zob. *Atlas Historyczny Polski, Województwo sieradzkie i województwo łęczyckie w drugiej połowie XVI wieku*, oprac. K. Chłapowski, A. Dunin-Wąsowiczowa, S.K. Kuczyński, K. Pacuski, E. Rutkowska, S. Trawkowski, M. Wilska, red. H. Rutkowski, cz. 2: *Komentarz, Indeksy*, Warszawa 1998, s. 135.

¹⁴ Zob. T. Piotrowski, *Rozsiedlenie rodowe szlachty łęczyckiej na przełomie XIV i XV wieku*, „Rocznik Oddziału Łódzkiego Polskiego Towarzystwa Historycznego”, 1939, t. 3, s. 25-26.

¹⁵ T. Nowak, *Własność ziemska...*, op. cit., s. 460.

¹⁶ AGAD, Księgi ziemskie brzezińskie (dalej: KZB), ks. 1-2, k. 301.

¹⁷ Ibidem, k. 302v.

¹⁸ Ł. Ćwikła, *Przodkowie prymasa Andrzeja Olszowskiego, czyli o początkach Olszowskich i ich herbie Prus II*, „Prace Polonistyczne”, 2018, t. 73, s. 46.

¹⁹ AGAD, Księgi grodzkie łęczyckie (dalej: KGL), ks. 4, k. 21v.

²⁰ AGAD, KZB, ks. 1-2, k. 467v.

²¹ Ibidem, k. 485.

²² W drugiej połowie XVI w. nazwa miejscowości Bielina uległa pewnej modyfikacji, gdyż otrzymała drugi człon nazwy, czyli „Bocian”. Trudno dokładnie określić, od kiedy wieś zaczęła funkcjonować pod nazwą Bieliny-Bocian, ale nie ulega wątpliwości, że miało to związek z przydomkiem reprezentatywnym dla tamtejszej szlachty, która pisała się najczęściej jako Bocian lub Bocianek – zob. S. Zajączkowski, S.M. Zajączkowski, op. cit., s. 16; *Atlas Historyczny Polski, Województwo sieradzkie...*, op. cit., s. 106. Szlachtę noszącą przydomek Bocian vel Bocianek

szlachtę noszącą pseudonim Bocianek lub Bocian. W 1389 r. odnotowano Tomka Bocianka, który procesował się z Piechną, żoną Stanisława z Lipna o kwotę 100 grzywien, za którą to sumę powinien on zrezygnować na jej rzecz z połowy dziedzictwa „Belai”, czyli według wszelkiego prawdopodobieństwa z Bieliny²³. Synem Tomka był Stanisław, na którym spoczyła odpowiedzialność za dalsze losy ojcowizny²⁴. W 1432 r. Piotr Tłuk ze Strykowa, podówczas cześnik łęczycki, żądał od Stanisława uregulowania granic między Sangrodzem a jego Ujazdem²⁵. Stanisława – jeśli faktycznie można uznać, że obie postacie są tożsame – spotyka się jeszcze w 1464 r., kiedy to Rafał z Ojrzanowa herbu Junosza, kanonik łowicki, domagał się od niego wypłaty pewnej sumy pieniężnej²⁶. W tym samym roku dokonali oni transakcji majątkowej, na mocy której Stanisław Bocian sprzedał Rafałowi 3 łany w Sangrodzu za 50 grzywien²⁷. Do rodu Bielinów należał niewątpliwie – na co wskazuje charakterystyczny przydomek! – Jan Bocian z Bieliny, który w 1466 r., zgodnie z wyrokiem sądu grodzkiego, został zobowiązany do wypłacenia odszkodowania za dwie rany sine i trzy krwawe Katarzynie z Bieliny²⁸. Niestety, nie wiadomo jednak, czy Katarzyna była spokrewniona z Janem, gdyż w tym przypadku nie została odnotowana z żadnym określeniem filiacyjnym. Natomiast w 1473 r. Jan dołożył 22 grzywiny na zastawie w Świńsku, dzierzonym przez Stanisława z Brudaków²⁹. Ponadto trzy lata później skwitował Piotra z pobliskich Remiszewic ze spłaty 46 grzywien długu³⁰. Jan Bocian był bratem Stanisława Tomkowica³¹. W poszukiwaniu kolejnych dziedziców z Bieliny pomaga zapis z 1516 r. Wówczas jakiś Jan (z całą pewnością nie jest tożsamy z wyżej wymienionym Janem) dokonał sprzedaży całego swojego działu w Bielinie wykupionego od brata Jakuba oraz pół działu należącego do ich brata Stanisława za kwotę 100 grzywien Grzegorzowi, dziedzicowi z Mazidłowic i plebanowi w Wieruszowie³². Wspomniani bracia byli zapewne synami Jana, bądź Stanisława.

Warto zwrócić uwagę na fakt, że dziedzice z Bieliny w początkach doby nowożytnej zaczęli funkcjonować jako Bielińscy³³, co nie może chyba specjalnie dziwić, gdyż w tym okresie coraz częściej daje się zauważyć tendencję do tworzenia nazwisk, które najczęściej pochodziły od nazw miejscowości, w których siedziała dana szlachta. Należy również pamiętać, że w okresie średniowiecza niezwykle rzadko występowały nazwiska, zazwyczaj

spotykamy również w ziemi sieradzkiej – zob. A. Szymczakowa, *O przetrwaniach i przydomkach szlachty sieradzkiej w XV wieku*, w: *Studia z dziejów państwa i prawa polskiego*, t. 9, cz. 1, Lublin-Łódź 2006, s. 210: Jan Bocian/Bocianek z Gorzałowa w 1486 r.

²³ *Księgi sądowe łęczyckie od 1385 do 1419* (dalej: PKŁ), cz. 1, w: *Teki A. Pawińskiego*, t. 3, Warszawa 1897, nr 1301: „Tomco Boczanco stetit termino super dnam Pechnam conthoralem Stanislai de Lipno pro centum marcis, eo quod debet hereditatis medietatem Belai perpetualiter in eisdem pecunijs resignare”.

²⁴ T. Nowak, *Własność ziemska...*, op. cit., s. 464.

²⁵ AGAD, Księgi ziemskie łęczyckie, ks. 10, k. 176.

²⁶ AGAD, KGL, ks. 2, k. 4.

²⁷ Ibidem, k. 107v.

²⁸ Ibidem, k. 502.

²⁹ Ibidem, ks. 3, k. 311-311v.

³⁰ Ibidem, ks. 4, k. 289.

³¹ T. Nowak, *Własność ziemska...*, op. cit., s. 471, przyp. 744.

³² AGAD, KZB, ks. 3-4, k. 90-90v.

³³ Ibidem, k. 318, 398v: Jan Bieliński z Bieliny w 1524 r. oraz w 1526 r.

pisano się tylko z danej wsi, a niektórzy przedstawiciele *nobiles* nosili dodatkowo rozmaite przydomki, które ułatwiały nieco ich identyfikację³⁴.

Należy podkreślić, że w Sangrodzu istniał jeszcze jeden krąg rodzinny, który tworzyła szlachta herbu Bielina, nosząca pseudonim Szaput. Tomek Szaput wzmiankowany był w 1393 r.³⁵ i ponownie w 1399 r.³⁶ Z kolei w 1394 r. został odnotowany Stanisław (Staszek) Szaputowic, żonaty z Laszczką. Pod koniec lat dwudziestych XV w. odstąpił dział w Sangrodzu Piotrowi Tłukowi ze Strykowa w zamian za wójtostwo w Strykowie³⁷.

W **Bogusławicach** również istniał ród Bielinów. W 1388 r. Łukasz z Bogusławic *asseruit se esse nobilem ex proclamacione Belina et clenodio sagita et crux in babate*³⁸. Zatem przywołane blazonowanie nosi wszelkie znamiona charakterystyczne dla herbu Bielina, który znany był również Janowi Długoszowi. Zanotował on wszakże, że *sagittam albam erectam in medio cruce ornatam, in medio babati, utraque alba, in campo caelestino deferet*³⁹. Braćmi wspomnianego Łukasza byli Grzegorz i Tomisław (Tomek)⁴⁰. Należy wymienić ponadto syna Łukasza, czyli Świętosława z Bogusławic, wzmiankowanego w 1405 r.⁴¹ Warty odnotowania jest fakt, że od 1425 r. pojawiły się dwie osady o nazwie Bogusławice, czyli Bogusławice Górne i Dolne⁴². Podział taki utrzymał się w następnych latach, gdyż w 1487 r. Wojciech z Gutkowa zeznał Bogumile z Bogusławic Górnych 30 grzywien główowszczyzny w imieniu swojego brata Jana, który dopuścił się zbrodni na Janie z Bogusławic⁴³, bracie wspomnianej Bogumiły⁴⁴. Można z dosyć dużą dozą prawdopodobieństwa zakładać, że Bogumiła i Jan należeli do rodu Bielinów. Również Jan Łaski na kartach *Liber beneficiorum* potwierdził zasygnalizowany wyżej podział Bogusławic⁴⁵. Mimo podniesionych wyżej kwestii, już w drugiej połowie XVI w. brak w źródłach informacji na ten temat, gdyż Bogusławice występują jako zwarty punkt osadniczy⁴⁶.

³⁴ A. Szymczakowa, *O przezwiskach i przydomkach...*, op. cit., s. 193-216.

³⁵ PKŁ, cz. 1, nr 2860.

³⁶ Ibidem, nr 5971.

³⁷ Ibidem, nr 3510: „Staszek Szaputouicz”; T. Nowak, *Własność ziemska...*, op. cit., s. 471.

³⁸ PKŁ, cz. 1, nr 647.

³⁹ J. Długosz, *Klejnoty Długoszowe*, oprac. i wyd. M. Friedberg, Lwów 1931, s. 12; zob. J. Szymański, *Herbarz średniowiecznego rycerstwa polskiego*, Warszawa 1993, s. 82.

⁴⁰ PKŁ, cz. 1, nr 712.

⁴¹ Ibidem, cz. 2, nr 2413, 2426: „Luca pater Swaszconis”.

⁴² J. Malinowska, *Studia osadnicze na obszarze powiatu brzezińskiego do połowy XVI wieku*, Toruń 2001, s. 20.

⁴³ Jan Bogusławski był prezentowany jako pleban w Boleszczynie w 1494 r. Został zabity – jak wzmiankowano w tekście – przez Jana Gutkowskiego, który nie był jedynym sprawcą tego czynu, gdyż pomagali mu Jan Dobromirski z Bogusławic, Stanisław Golikowski oraz Andrzej, domownik (*familiaris*) Wojciecha z Gutkowa – Archiwum Archidiecezjalne w Gnieźnie, Acta Sbignei de Oleśnica archiepiscopi Gnesnensi 1482-1493, k. 82v; zob. A. Kowalska-Pietrzak, *Duchowieństwo parafialne w późnośredniowiecznej Polsce Centralnej. Archidiaconaty łączycy i uniejowski*, Łódź 2014, wg aneksu; Z. Wilk-Woś, *Późnośredniowieczna kancelaria arcybiskupów gnieźnieńskich (1437-1492)*, Łódź 2013, s. 75.

⁴⁴ AGAD, KGL, ks. 7, k. 259v.

⁴⁵ J. Łaski, *Liber beneficiorum archidiecezyi gnieźnieńskiej*, wyd. J. Łukowski, J. Korytkowski, t. 2, Gniezno 1881, s. 175.

⁴⁶ *Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym*, wyd. A. Pawiński, t. 2: *Wielkopolska*, w: *Źródła dziejowe*, t. 13, Warszawa 1883, s. 96.

Swoje dobra posiadali Bielinowie także w **Ujeździe**⁴⁷. W 1393 r. został odnotowany Staszek z Ujazdu, który świadczył w sądzie obok innych przedstawicieli rodu Bielinów, czyli Bieliny z Sangrodza oraz wymienionego już wyżej Grzegorza z Bogusławic⁴⁸. Grono współwłaścicieli Ujazdu należy powiększyć o Jana z Zaosia, do którego w 1409 r. należał dział graniczący z Sangrodzem⁴⁹.

We wspomnianym **Zaosiu** również siedzieli Bielinowie. Synami wzmiankowanego już Jana z Zaosia i Ujazdu byli Jan i Piotr, znani w źródłach od 1416 r. Bracia przekazali swej siostrze Małgorzacie część dóbr w Ujeździe, natomiast sami dokonali w 1424 r. podziału majątkowego w Zaosiu. Z kolei w 1430 r. Jan z Zaosia oprawił żonie Przechnie łączną kwotę 40 grzywien z tytułu jej posagu i wiana na połowie swoich dóbr w Zaosiu i Cekanowie⁵⁰. Zapis oprawny ewidentnie zatem wskazuje na jeszcze jedną miejscowość należącą do Bielinów!

Na tym jednak nie koniec przeglądu rozsiedlenia Bielinów w powiecie brzezińskim. Odnotować należy wszakże jeszcze inne osady, w których dziedziczyli, a mianowicie **Janków** i **Wilkucie**. Włost z Wilkucie został po raz pierwszy odnotowany w 1389 r.⁵¹ W 1405 r. toczył spór z Grzegorzem z Tobiasz o las w Komorowie⁵². Synem Włosta był Grzegorz, który pisał się z Jankowa. Wiadomo również, że zmarł on w 1453 r. i z małżeństwa z Małgorzatą pozostawił trzech synów⁵³. Z kolei w 1464 r. wystąpił Wojciech z Jankowa, który powiększył sumę na zastawie w Wilkucicach u Adama z Gutkowa o kwotę 17 florenów węgierskich⁵⁴. Warto odnotować fakt, że w 1468 r. wspomniany Adam wziął w zastaw od Wojciecha 2 łany w Jankowie za sumę 10 grzywien⁵⁵. W 1473 r. został poświadczony źródłowo Włost z Jankowa, syn Grzegorza, który obciążył zastaw w Jankowie dodatkową kwotą 3 grzywien u Piotra z Jankowa⁵⁶. W 1491 r. Piotr z Jankowa, zwany Włost⁵⁷ – a zatem ewidentny przedstawiciel rodu Bielinów – procesował się w bliżej nieokreślonej sprawie z Piotrem Wspinkiem, prepozytem krakowskim⁵⁸. Natomiast dwa lata później Jan z Jankowa wypłacił w imieniu Mikołaja Krzyżanowskiego z Sangrodza kwotę 30 grzywien Mikołajowi Wspinkowi⁵⁹. Wojciech (zm. po 1511), Piotr Włost (zm. po 1501) i Jan (zm. przed 1502) byli braćmi, synami wspomnianego już Grzegorza z Jankowa⁶⁰.

Koncentrując się na dziedzicach z Jankowa i Wilkucie, nie sposób pominąć istotnej kwestii, dotyczącej w szczególności tej ostatniej miejscowości. Otóż w monografii poświęconej

⁴⁷ T. Piotrowski, op. cit., s. 25.

⁴⁸ PKŁ, cz. 1, nr 2941.

⁴⁹ T. Nowak, *Dzieje Ujazdu do końca Rzeczypospolitej szlacheckiej*, w: *Z dziejów Ujazdu. Rezydencje, kościół, miasteczko*, red. L. Kajzer, Łódź-Ujazd 2005, s. 23.

⁵⁰ T. Nowak, *Własność ziemska...*, op. cit., s. 474.

⁵¹ PKŁ, cz. 1, nr 1256.

⁵² PKŁ, cz. 2, nr 2462.

⁵³ T. Nowak, *Własność ziemska...*, op. cit., s. 455 oraz przyp. 559.

⁵⁴ AGAD, KGL, ks. 2, k. 214v.

⁵⁵ AGAD, KZB, ks. 1-2, k. 411.

⁵⁶ AGAD, KGL, ks. 3, k. 240v.

⁵⁷ Piotr Włost z Jankowa nie jest postacią identyczną z Piotrem z Jankowa, wzmiankowanym w 1473 r., gdyż nosili inne przydomki. Ten ostatni wystąpił z przydomkiem *Portugal*.

⁵⁸ AGAD, KZB, ks. 1-2, k. 581v.

⁵⁹ AGAD, KGL, ks. 8, k. 442.

⁶⁰ J. Malinowska, op. cit., s. 76.

studium osadniczym na obszarze powiatu brzezińskiego do połowy XVI w. znajdują się informacje na temat kolejnych dziedziców Wilkucic. Do rodu Bielinów zostali błędnie zaliczeni Adam Wilkucki wraz z synem Marcinem⁶¹. W świetle najnowszych ustaleń należy stwierdzić, że byli oni przedstawicielami rodu Prusów (posługiwali się herbem Prus II, czyli Wilczekosy), a konkretnie jednej z jego linii wywodzącej się z Gutkowa⁶². W 1478 r. wspomniany już wyżej Adam z Gutkowa (zm. 1481) dokonał znaczącej transakcji majątkowej, kiedy nabył od Jakusza z Wilkucic (prawdopodobnie herbu Bielina) 10 łąnów, dwie karczmy oraz las zwany Bukowy za kwotę 350 grzywien, powiększając w ten sposób stan posiadania w tej miejscowości⁶³. Szczególnej wymowy nabiera fakt, że również Gutkowscy pisali się z Wilkucic, jak czynił to chociażby syn wspomnianego już wyżej Adama, czyli Leonard⁶⁴. Mało tego, kolejny z synów Adama, czyli Jan, występował w źródłach jako Jan z Wilkucic, bądź Jan Wilkucki⁶⁵. Natomiast wymieniony przez cytowaną już Jolantę Malinowską Adam Wilkucki był synem wspomnianego Jana Wilkuckiego i miał jeszcze trzy siostry: Ewę, Katarzynę oraz Jadwigę, które w 1538 r. procesowały się z bratem, pozywając go o okaleczenie Ewy (rana na prawej ręce) oraz o najście na dom w Wilkucicach i zabranie sprzętu domowego⁶⁶.

Ostatni przyczółek Bielinów położony w bliskim sąsiedztwie Jankowa i Wilkucic stanowił **Buków**. Właściciele Bukowa dziedziczyli również w Niewiadowie, który znajdował się wprawdzie w ich bliskim sąsiedztwie, ale leżał już w granicach Mazowsza⁶⁷. Nie można wykluczyć, że przedstawicielką tego rodu była Katarzyna z Bukowa, żona Jana Olszowskiego z Olszowy herbu Prus II.

Widać zatem wyraźnie, że ród Bielinów prowadził na obszarze dawnego powiatu brzezińskiego (należy też pamiętać o dobrach na Mazowszu) dosyć intensywną działalność osadniczą i w związku z tym ich dobra składały się na w miarę skonsolidowany kompleks majątkowy. Mimo, że żaden przedstawiciel nie sięgnął po urzędy ziemskie, to nie ulega wątpliwości, że wykazywali oni dużą aktywność gospodarczą i tym samym ich rola w regionie była niewątpliwie dostrzegalna, chociaż nie należy jej zapewne przeceniać.

Junoszowie, których jeden z reprezentantów w osobie kanonika łowickiego Rafała został już przedstawiony, posiadali swoje dobra nie tylko w Sangrodzu i Ojrzanowie, ale także w Cekanowie oraz Ujeździe. W 1418 r. Stanisław herbu Junosza w wyniku podziału majątkowego otrzymał Ojrzanów i działły w Cekanowie, Zaosiu i Ujeździe, a już osiem lat później sprzedał swe dobra w dwóch ostatnich wymienionych miejscowościach za 300 grzywien oraz karczmy w Skoszewach Piotrowi ze Strykowa⁶⁸.

⁶¹ Ibidem.

⁶² Zob. przyp. 5.

⁶³ AGAD, KGL, ks. 5, k. 217.

⁶⁴ Ibidem, ks. 6, k. 1186v.

⁶⁵ AGAD, KZB, ks. 1-2, k. 667: „Terminus infirmitate receptus nobilis Johanni de Vylkuczicze”; k. 792v: „Joannes Vylkuczky”.

⁶⁶ AGAD, KGL, ks. 23, k. 332v, 364v, 381v.

⁶⁷ Niewiadów, województwo rawskie, powiat rawski, parafia Małecz – zob. *Atlas Historyczny Polski, Mazowsze w drugiej połowie XVI wieku*, oprac. A. Dunin-Wąsowicz, I. Gieysztorowa, J. Humnicki, W. Kalinowski, W. Lewandowska, K. Pacuski, W. Pałucki, H. Rutkowski, W. Szaniawska, red. W. Pałucki, cz. 2: *Komentarz, Indeksy*, Warszawa 1973, s. 198.

⁶⁸ T. Nowak, *Dzieje Ujazdu...*, op. cit., s. 24.

Zagadkową kwestię w sensie przynależności rodowej stanowią dwie wsie znajdujące się niemal w samym centrum siedzib szlachty herbu Prus. Mowa o **Wyknie** oraz **Rudniku**. W świetle ustaleń poczynionych niegdyś przez Jana Szymczaka, Wykno było siedzibą rodu Awdańców⁶⁹. Jakkolwiek należy pamiętać, że własność ziemska na omawianym przez nas terytorium była rozdrobniona i nie można wykluczyć, że część Wykna mogła należeć również do szlachty herbu Prus⁷⁰. W kontekście podjętych rozważań interesujący wydaje się być zapis z 1418 r., kiedy to w sądzie stanął Piotr Wspinek, którego przynależność do rodu Prusów nie budzi żadnej wątpliwości, Jan z Gutkowa (także ewidentny Prus) oraz Stefan z Wykna przeciwko Mikołajowi z Dobrej⁷¹. Od razu nasuwa się zatem wniosek, że wspomniany Stefan mógł być ich współrodowcem. Należy jednak pamiętać, że wspólny herb nie zawsze stanowił regułę, jeśli chodzi o wzajemne reprezentowanie się w sądach. Fakt, że Stefan stanął po stronie Wspinka, nie jest jeszcze argumentem rozstrzygającym tę sprawę. Mogły wszakże łączyć ich dobre relacje wynikające z bliskiego sąsiedztwa i jakichś innych wspólnych przedsięwzięć, o których źródła jednak nie przekazały żadnych informacji. Wielokrotnie – o czym świadczą liczne wpisy w księgach ziemskich i grodzkich – po tej samej stronie rozmaitych sporów stawała szlachta, która przecież nie zawsze pieczętowała się tym samym herbem. Jest to zatem niewątpliwym argument, że nie należy *a priori* określać przynależności herbowej bez dostatecznych dowodów źródłowych. Wszelkie wątpliwości zasygnalizowane wyżej rozwiłaby informacja źródłowa, w której przedstawiane postaci zostałyby określone jako *fratres clenodiales*, czyli współkolejnotnicy, ale jak dotąd nie odnaleziono takiej wzmianki źródłowej. Podobnie rzecz ma się w odniesieniu do Rudnika. Powyższe wnioski doskonale zdaje się ilustrować sprawa z 1460 r., kiedy to Stanisław z Bogusławic, Adam z Gutkowa oraz Jan z Wykna pogodzili Stanisława z Rudnika i Wojciecha z Olszowy⁷². Wiadomo, że w Bogusławicach dziedziczyli Bielinowie, Adam z Gutkowa pieczętował się herbem Prus II, natomiast Jan z Wykna mógł być Awdańcem. Wojciech z Olszowy także należał do rodu Prusów. W świetle ostatnich badań należy stwierdzić, że w Rudniku także dziedziczyli Prusowie⁷³. Nie można oczywiście przesądzać kwestii przynależności rodowej wspomnianego wyżej Jana z Wykna w sposób kategoriyczny i jednoznaczny⁷⁴. Pamiętać bowiem należy, że niezwykle ciężko ustalić herb, którym posługiwała się drobna szlachta, a źródła w tym wypadku nie pomagają w rozstrzygnięciu tej kwestii. Trudno także ustalić jakiś precyzyjny klucz, według którego reprezentowano się wzajemnie w sądach. Jak zasygnalizowano wyżej, częściej chyba decydowały względy osobistych relacji i wspólnych interesów aniżeli kwestie przynależności herbowej. Zatem – co warto podkreślić raz jeszcze – na obecnym etapie

⁶⁹ Zob. J. Szymczak, *Epigrafika w służbie genealogii...*, op. cit., s. 312.

⁷⁰ U schyłku XIV w. odnotowanych zostało co najmniej dwóch właścicieli Wykna, a mianowicie Stanisław oraz Myślibór, których przynależność herbowa nie została rozstrzygnięta. Z kolei w XV w. listę właścicieli Wykna należy poszerzyć o bliżej nieokreślonych Jana, Michała i Mikołaja, a także o Lubiatowskich herbu Prus II – zob. AGAD, KGL, ks. 6, k. 71v; KZB, ks. 1-2, k. 614v; S. Zajączkowski, S.M. Zajączkowski, *Materiały do słownika...*, op. cit., cz. 2, Łódź 1970, s. 195.

⁷¹ PKŁ, cz. 2, nr 3194.

⁷² AGAD, KZB, ks. 1-2, k. 404.

⁷³ Ł. Ćwikła, *Ród Prusów w Łęczyckiem...*, op. cit., s. 87-90.

⁷⁴ Należy zauważyć, że Prusowie z Rosochy znaleźli się w 1437 r. w posiadaniu dóbr w Wyknie, toteż zaczęli pisać się Rosochy i Wykna. I tak, należy odnotować Jana Rososzkę z Wykna, który nie jest tożsamy z Janem z Wykna, gdyż w 1454 r. toczyli oni spór w bliżej nieokreślonej sprawie – zob. AGAD, KZB, ks. 1-2, k. 385; Ł. Ćwikła, *Ród Prusów w Łęczyckiem...*, op. cit., s. 108 oraz przyp. 298.

dostępnej wiedzy, należy opowiedzieć się za rodem Awdańców, mając jednak na uwadze fakt, że hipoteza ta może z czasem okazać się nietrafna. Jakkolwiek, trzeba zauważyć, że w nie tak dużej przecież odległości siedzieli Awdańcy, którzy na przełomie XIV-XV w. mieli swoje dobra w **Łagiewnikach, Łazisku i Niebrowie**⁷⁵.

Na tym kończy się pierwsza część przeglądu rozsiedlenia rodowego na obszarze dawnego powiatu brzezińskiego, jego południowej części w szczególności. W toku podjętej analizy udało się uchwycić przede wszystkim główne siedziby Bielinów oraz Awdańców. Gniazda tych pierwszych są dosyć licznie reprezentowane na omawianym terytorium. Mimo to, nie odegrali oni żadnej roli politycznej i nie sięgnęli po urzędy ziemskie, pozostając tym samym w cieniu Prusów. Jak zasygnalizowano na wstępie, niniejszy artykuł ukazuje mozaikę rozsiedlenia rodowego, stanowiąc zarazem przyczynek do dalszych pogłębionych dociekań nad warstwą *nobiles* i to nie tylko w tym regionie.

Bibliografia

Źródła rękopiśmienne

GNIEZNO

Archiwum Archidiecezjalne w Gnieźnie

ACap. A3 – Acta Sbignei de Oleśnica archiepiscopi Gnesnensi 1482-1493.

ŁÓDŹ

Archiwum Państwowe w Łodzi, Akta Rządu Gubernialnego Piotrkowskiego, sygn. 48.

WARSZAWA

Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie:

Księgi grodzkie łęczyckie, ks. 2, 3, 5, 6, 7, 8, 23.

Księgi grodzkie sieradzkie, ks. 6.

Księgi ziemskie brzezińskie, ks. 1-2, 3-4.

Wydawnictwa źródłowe drukowane

Długosz J., *Klejnoty Długoszowe*, oprac. i wyd. M. Friedberg, Lwów 1931.

Gieysztor A., *Fragmenty zapisek herbowych piotrkowskich i radomskich województwa sieradzkiego XIV i XV w.*, „Przegląd Historyczny”, 1948, t. 37, s. 376-406.

Księgi sądowe łęczyckie od 1385 do 1419, cz. 1-2, w: *Teki A. Pawińskiego*, t. 3-4, Warszawa 1897, s. 1-614, 1-800.

Łaski J., *Liber beneficiorum archidiecezyi gnieźnieńskiej*, wyd. J. Łukowski, J. Korytkowski, t. 2, Gniezno 1881.

Metryka Uniwersytetu Krakowskiego z lat 1400-1508, wyd. A. Gąsiorowski, T. Jurek, I. Skierska, przy współpracy R. Grzesika, t. 1, Kraków 2004.

Nieznane zapiski heraldyczne średniowieczne, głównie sieradzkie, zebrał S. Łaguna, wyd. F. Piekosiński, Kraków 1898.

Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym, wyd. A. Pawiński, t. 2: *Wielkopolska*, w: *Źródła dziejowe*, t. 13, Warszawa 1883, s. 1-316

Zbiór dokumentów zakonu OO. Paulinów w Polsce, z. 1: 1328-1464, oprac. J. Fijałek, Kraków 1938.

⁷⁵ T. Nowak, *Własność ziemska...*, op. cit., s. 465.

Opracowania

- Atlas Historyczny Polski, Mazowsze w drugiej połowie XVI wieku*, oprac. A. Dunin-Wąsowicz, I. Gieysztorowa, J. Humnicki, W. Kalinowski, W. Lewandowska, K. Pacuski, W. Pałucki, H. Rutkowski, W. Szaniawska, red. W. Pałucki, cz. 2: *Komentarz, Indeksy*, Warszawa 1973.
- Atlas Historyczny Polski, Województwo sieradzkie i województwo łęczyckie w drugiej połowie XVI wieku*, oprac. K. Chłapowski, A. Dunin-Wąsowiczowa, S.K. Kuczyński, K. Pacuski, E. Rutkowska, S. Trawkowski, M. Wilska, red. H. Rutkowski, cz. 2: *Komentarz, Indeksy*, Warszawa 1998.
- Chwalibińska J., *Ród Prusów w wiekach średnich*, Toruń 1948.
- Ćwikła Ł., *Osadnictwo pruskie w Polsce Centralnej. Szlachta herbu Prus nad Wolborką i Moszczenicą w XIV-XV wieku*, w: *Homini, qui in honore fuit. Księga pamiątkowa poświęcona śp. Profesorowi Grzegorzowi Białuńskiemu*, red. A. Dobrosielska, A. Pluskowski, S. Szczepański, Olsztyn 2020, s. 213-226.
- Ćwikła Ł., *Piotr III Wspaniały z Będkowa starostą uniejowskim w 1493 roku*, „Rocznik Łódzki”, 2016, t. 64, s. 213-220.
- Ćwikła Ł., *Przodkowie prymasa Andrzeja Olszowskiego, czyli o początkach Olszowskich i ich herbie Prus II*, „Prace Polonistyczne”, 2018, t. 73, s. 41-58.
- Ćwikła Ł., *Ród Prusów w Łęczyckiem, Sieradzkim i Sandomierskim do XVI wieku. Rozsiedlenie – majątki – kariery*, Łódź 2019.
- Ćwikła Ł., *W sprawie daty śmierci kasztelana brzezińskiego Piotra (III) Wspaniałego z Będkowa w 1521 roku*, „Acta Universitatis Lodzianae. Folia Historica”, 2018, t. 100, s. 31-43.
- Kowalska-Pietrzak A., *Duchowieństwo parafialne w późnośredniowiecznej Polsce Centralnej. Archidiaconaty łęczycki i uniejowski*, Łódź 2014.
- Malinowska J., *Studia osadnicze na obszarze powiatu brzezińskiego do połowy XVI wieku*, Toruń 2001.
- Nowak T., *Dzieje Ujazdu do końca Rzeczypospolitej szlacheckiej*, w: *Z dziejów Ujazdu. Rezydencje, kościół, miasteczko*, red. L. Kajzer, Łódź-Ujazd 2005, s. 23-47.
- Nowak T., *Własność ziemska w ziemi łęczyckiej w czasach Władysława Jagiełły*, Łódź 2003.
- Piotrowski T., *Rozsiedlenie rodowe szlachty łęczyckiej na przełomie XIV i XV wieku*, „Rocznik Oddziału Łódzkiego Polskiego Towarzystwa Historycznego”, 1939, t. 3, s. 17-63.
- Szymański J., *Herbarz średniowiecznego rycerstwa polskiego*, Warszawa 1993.
- Szymczak J., *Dział rodzinny Wspaniałych z Będkowa w 1464 roku*, „Prace Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Częstochowie”. *Prace ofiarowane jubileuszowo Profesorowi Aleksandrowi Świeżawskiemu*, „Zeszyty Historyczne”, 1994 (1995), z. 2, s. 155-160.
- Szymczak J., *Epigrafika w służbie genealogii. O początkach Wspaniałych z Będkowa*, w: *Discernere vera ac falsa. Prace ofiarowane Józefowi Szymańskiemu w sześćdziesiątą rocznicę urodzin*, Lublin 1992, s. 303-313.
- Szymczak J., *O Wspaniałych z Będkowa i podziale ich majątku w 1464 r. raz jeszcze*, „Rocznik Łódzki”, 2016, t. 64, s. 59-79.
- Szymczak J., *Piotr Wspaniały z Będkowa. Przedsiębiorczy gospodarz i administrator dóbr pabianickich kapituły krakowskiej w drugiej połowie XV wieku*, w: *Ludzie. Kościół. Wierzenia. Studia z dziejów kultury i społeczeństwa Europy Środkowej (średniowiecze – wczesna epoka nowożytna)*, Warszawa 2001, s. 543-551.

- Szymczak J., *Śladem Wspinków herbu Wilczekosy, czyli Prus II*, „Herald”, 1991, nr 3-4, s. 11-17.
- Szymczak J., *Tenutariusze dóbr pabianickich kapituły krakowskiej (do końca XV w.)*, „Pabianiciana”, 1992, s. 15-36.
- Szymczakowa A., Szymczak J., *Legaty testamentowe kanonika krakowskiego Adama z Będkowa z 1451 roku dla rodziny*, „Annales Academiae Paedagogicae Cracoviensis”, Folia 21, *Studia Historica* III, 2004, *Księga jubileuszowa Profesora Feliksa Kiryka*, red. A. Jurczko, F. Leśniak, Z. Noga, s. 421-429.
- Szymczakowa A., *O przezwiskach i przydomkach szlachty sieradzkiej w XV wieku*, w: *Studia z dziejów państwa i prawa polskiego*, t. 9, cz. 1, Lublin-Łódź 2006, s. 193-216.
- Urzednicy łączycy, sieradzcy i wielunscy XIII-XV wieku. Spisy*, oprac. J. Bieniak, A. Szymczakowa, red. A. Gąsiorowski, Wrocław 1985.
- Urzednicy województw łączycyckiego i sieradzkiego XVI-XVIII wieku. Spisy*, oprac. E. Opaliński, H. Żerek-Kleszcz, red. A. Gąsiorowski, Kórnik 1993.
- Wilk-Woś Z., *Późnośredniowieczna kancelaria arcybiskupów gnieźnieńskich (1437-1492)*, Łódź 2013.
- Zajączkowski S., Zajączkowski S.M., *Materiały do słownika geograficzno-historycznego dawnych ziem łączycyckiej i sieradzkiej do 1400 roku*, cz. 1-2, Łódź 1966-1970.